צורת בית המקדש — פירוש פרשיות סתומות במלכים

אַשַׁלְּמָה נְדָרַי אֲשֶׁר נָדַרְתִּי בַּהַקְדָּמָה לְפָרֵשׁ הַסָּתוּם שֶׁבִּבְנְיַן שְׁלֹמֹה

(מלכים א ז, ב): "וַיִּבֶן אֶת בֵּית יַעַר הַלְּבָנוֹן מֵאָה אַמָּה אָרְכּוֹ וַחֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבּוֹ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ עַל אַרְבָּעָה טוּרֵי עַמּוּדֵי אֲרָזִים", הָעוֹמְדִים בְּאֹרֶךְ הַמֵּאָה אַמָּה, כָּל טוּר וְטוּר לְאֹרֶךְ הַמֵּאָה. וּמִטּוּר הָרִאשׁוֹן לַטּוּר הָרְבִיעִי חֲמִשִּׁים אַמָּה, וְהוּא רֹחַב הַבָּיִת. "וּכְרֻתוֹת אֲרָזִים עַל הָעַמּוּדִים", שֶׁהָעַמּוּדִים הַלָּלוּ עֲשׂוּיִם פְּתָחִים פְּתָחִים כְּעֵין אַכְסַדְרָה, וְהָיוּ הַכְּרֻתוֹת כְּמוֹ מַשְׁקוֹף שֶׁעַל הַמְּזוּזוֹת.

וְהָיוּ גַּם כֵּן אֵלּוּ הַכְּרֻתוֹת כְּדֵי לְהַעֲמִיד עֲלֵיהֶם הַמְּחִיצוֹת, שֶׁהֵם הַצְּלָעוֹת הַנִּזְכָּר בַּכָּתוּב (שם ג), וְשֶׁאָמַר (שם) "הַצְּלָעוֹת אֲשֶׁר עַל הָעַמּוּדִים". וְלֹא אָמַר עַל הַכְּרֻתוֹת, לְפִי שֶׁהָעַמּוּדִים הֵם הָעִקָּר אֲשֶׁר הַבַּיִת נָכוֹן אֲלֵיהֶם, וְהַכְּרֻתוֹת אֵינָם אֶלָּא לְהַחֲזִיק וּלְחַבֵּר עַמּוּד לְעַמּוּד לִהְיוֹת הָאֹהֶל אֶחָד וּמְנֻחִים עַל צָדָן וְלֹא הָיוּ זְקוּפִין. וּבְאָמְרוֹ "עַל הָעַמּוּדִים", רָצָה לוֹמַר עַל הַכְּרֻתוֹת שֶׁעַל הָעַמּוּדִים, וְלֹא נִקְרְאוּ בְּשֵׁם לְגַבֵּיהוּ.

וְאֶפְשָׁר נַמִּי שֶׁהַכְּרֻתוֹת אֵינָם עוֹלִים לְמַעְלָה מֵהָעַמּוּדִים, וְאֵינָם שׁוֹכְבִין עֲלֵיהֶן לְמַעְלָה, אֶלָּא שֶׁהֵם נְתוּנִים בְּרָאשֵׁי הָעַמּוּדִים וּבְשִׁוְיוֹן לְמַעְלָה. וְלֹא כְעֵין מַשְׁקוֹף הַשּׁוֹקֵף עַל הַמְּזוּזוֹת, אֶלָּא כְּמוֹ יָתֵד אָרֹךְ הַמְּחַבֵּר שְׁנֵי עַמּוּדִים. כָּךְ הָיוּ הֵם מַקְלוֹת עֲבִים מְאֹד כְּעֹבִי הָעַמּוּדִים, וּמְחַבְּרִין הָעַמּוּדִים לְהַתְמִימָם בְּרָאשֵׁיהֶם. וְאָתִי שַׁפִּיר טְפֵי מַה שֶּׁכָּתוּב "הַצְּלָעֹת אֲשֶׁר עַל הָעַמּוּדִים", לְפִי שֶׁהַכְּרֻתוֹת אֵינָם עוֹלִים עַל הָעַמּוּדִים, וּמָה "שֶׁעֲלֵיהֶם", הוּא עַל הָעַמּוּדִים שֶׁהֵרֵי הֵם שָׁוִים לְמַעְלָה. אֲבָל מַה שֶּׁכָּתוּב "וּכְרֻתוֹת אֲרָזִים עַל הָעַמּוּדִים", יְהֶיֶה הָרָצוֹן בּוֹ שֶׁהֵם בְּעֶלְיוֹנֵי הָעַמּוּדִים, לֹא עֲלֵיהֶם מַמָּשׁ וְכִדְפָרֵישִׁית.

וְהַצְּלָעוֹת שֶׁהֵם מְחִיצוֹת שֶׁעַל הָעַמּוּדִים, עֲשׂוּיִם גַּם כֵּן מֵעַמּוּדִים הַנְּתוּנִים עַל הַכְּרֻתוֹת וְהָעַמּוּדִים שֶׁלְּמַטָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שם ו) "וְעַמֻּדִים וָעָב עַל פְּנֵיהֶם", וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י הָעַמּוּדִים לֶאֱרֹג בָּהֶן צְלָעוֹת מִזֶּה לָזֶה.

וְעַל אֵלּוּ הַמְּחִיצוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת קֵרוּי אֶרֶז אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה אֲרָזִים (שם ג), חֲלָקִים בְּג' חֲלָקִים לְג' חֲלָלִים שֶׁבֵּין הָאַרְבָּעָה טוּרִים (שם ד), וּנְתוּנִים בְּכָל חָלָל ט"ו מֵהֶם. וְאָרְכָּן לְרֹחַב הַבַּיִת מִטּוּר לְטוּר, וְרָחְבָּן לְאֹרֶךְ הַבַּיִת זֶה אֵצֶל זֶה, וְלֹא הָיָה בְּרֹחַב ט"ו מֵהֶן לְקֵרוֹת כָּל אֹרֶךְ הַבַּיִת שֶׁהוּא מֵאָה אַמָּה, לְכָךְ נָתַן בְּסוֹפָן אֲרָזִים קְצָרִים, נְתוּנִים אָרְכָּן לְאֹרֶךְ הַבַּיִת, וְהֵם שְׁקוּפִים כְּמַשְׁקוֹף בְּרָאשֵׁיהֶן, לַעֲרוֹקָאלא מצאתי חבר למילה זאת. וּלְדַבְּקָן יָפֶה עַל הַמְּרִישִׁין הָעֲשׂוּיִן לָהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה.

וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּכוֹנָה

עָשָׂה אַרְבָּעָה אוֹפַנֵּי נְחֹשֶׁת שֶׁנֶּאֱמַר (ל): "וְאַרְבָּעָה אוֹפַנֵּי נְחֹשֶׁת לַמְּכוֹנָה הָאַחַת" כְּצוּרַת עֲגָלָה גְּדוֹלָה. (לב-לג): "וְקוֹמַת הָאוֹפַן הָאֶחָד אַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה, וּמַעֲשֵׂה הָאוֹפַנִּים כְּמַעֲשֵׂה אוֹפַן הַמֶּרְכָּבָה", אוֹפַן בְּתוֹךְ אוֹפַן, לְמַעַן יוּכְלוּ לְהוֹלִיכָם אֶל אֲשֶׁר יִהְיֶה הָרוּחַ וְהָרָצוֹן לְהוֹלִיכָם, שָׁמָּה יוֹלִיכוּם, מִבְּלִי שֶׁיִּצְטָרֵךְ לְהָפְכָם אָנָּה וָאָנָה.

וְהַמֶּרְחָק שֶׁמֵּאוֹפַן לְאוֹפַן מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב אַרְבַּע אַמּוֹת, וְכֵן מִצָּפוֹן לַדָּרוֹם שֶׁהִיא מְרֻבַּעַת, לֹא אֲרֻכָּה כַּעֲגָלוֹת שֶׁלָּנוּ, וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב (כז) "אַרְבַּע בָּאַמָּה אֹרֶךְ הַמְּכוֹנָה הָאַחַת וְאַרְבַּע בָּאַמָּה רָחְבָּהּ".

וּמַקֵּל עָב וְאָרֹךְ נִתְחַב בִּשְׁנֵי הָאוֹפַנִּים שֶׁמִּמִּזְרָח לְמַעֲרָב הַצְּפוֹנִיִּים, וְכֵן בַּשְּׁנַיִם הַדְּרוֹמִיִּים, וְכֵן נַמִּי בְּאוֹתָן הָאוֹפַנִּים, שֶׁבְּתוֹךְ אֵלּוּ הָיָה מַקֵּל נָתוּן וְנִתְחָב בִּשְׁנַיִם מֵהֶם שֶׁמִּצָּפוֹן לַדָּרוֹם הַמִּזְרָחִיִּים, וְכֵן בַּשְּׁנַיִם הַמַּעֲרָבִיִּים, וְאֵלּוּ הַמַּקֵּלוֹת קְרָאָם הַכָּתוּב יָדוֹת, זֶהוּ שֶׁאָמַר (לג) "יְדוֹתָם".

וּפֵרוּשׁ "וְגַבֵּיהֶם" (שם) הוּא מֶרְכְּזֵי הָאוֹפַנִּים שֶׁבְּתוֹכָם סוֹבְבִים הַמַּקֵּלוֹת הַלָּלוּ, וְנִקְרָאִים גַּב לְפִי שֶׁהוּא הַגָּבוֹהַּ שֶׁבָּאוֹפַן בְּשָׁכְבוֹ עַל הָאָרֶץ, וְכֵן כָּל מֶרְכְּזֵי עִגּוּל הוּא הַגָּבוֹהַּ שֶׁמִּמֶּנּוּ, לְפִי שֶׁכָּל הַצְּדָדִין נִמְשָׁכִין מֵעִמּוֹ.

וּפֵרוּשׁ "וְחִשֻּׁקֵיהֶם" (שם) הֵם הָעִגּוּלִים הַחִיצוֹנִים שֶׁמְּקַשֵּׁר חִשּׁוּקֵיהֶם, שֶׁהֵם הָעֵצִים הַדַּקִּים כְּמִין זְרוֹעוֹת הַנִּתְחָבִים וּנְתוּנִים מִגַּב לַחִשּׁוּק, וְהוּא מִלְּשׁוֹן (שמות כז י) "וַחֻשֻּׁקֵיהֶם כֶּסֶף", וְהוּא הַגַּלְגַּל הַמְּגַלְגֵּל עַל הָאָרֶץ, וּרְגִילִין לַעֲשׂוֹת סְבִיבוֹ בַּרְזֶל עָגֹל, וְנִקְרָא בִּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה בְּפֶרֶק י"א דִּכְלִים (מ"ג) סוֹבֵב שֶׁל גַּלְגַּל, וְכָאן לֹא הָיָה צָרִיךְ לַסּוֹבֵב לְפִי שֶׁהוּא כֻּלּוֹ מִנְּחֹשֶׁת.

וּמִסְגֶּרֶת (כח) פֵּרוּשׁ כְּמִין טַבְלָאוֹת עָשׂוּי לָהֶם עַל הַיָּדוֹת לְאַרְבַּע רוּחוֹת בְּרִבּוּעַ, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר (לא) "וּמִסְגְּרֹתֵיהֶם מְרֻבָּעוֹת לֹא עֲגֻלּוֹת", וְהֵם סוֹגְרִים הָעֲגָלָה מֵאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ, לְפִיכָךְ נִקְרְאוּ מִסְגֶּרֶת.

וְעַל הַמִּסְגֶּרוֹת הַלָּלוּ נְסָרִים מִנְּחֹשֶׁת, קְרָאָם הַכָּתוּב (ל) "סַרְנֵי נְחֹשֶׁת", וְהִיא מִלָּה מְסֹרֶסֶת. וַעֲלֵיהֶם כְּלוֹמַר מִבַּחוּץ וְלֹא עַל גַּבָּם עֲשׂוּיִם כְּמִין שְׁלִיבוֹת סֻלָּם (כט), וּמִבֵּין שְׁלִיבָה לִשְׁלִיבָה מִסְגְּרוֹת וַעֲלֵיהֶם צוּרַת בָּקָר וְגוֹ' (שם), וְהָיוּ הַנְּסָרִים עוֹלִים מֵעַל הַמִּסְגְּרוֹת עַד כְּנֶגֶד קוֹמַת הָאוֹפַנִּים, וּמְשַׁפְּעִים וְהוֹלְכִים כְּכוֹבַע וּכְמִין כְּסוּי שֶׁבְּעֶגְלוֹת צַבִּיםאעגלה עם קירוי, וז"ל רש"י (במדבר ז ג): שש עגלת צב - אין צב אלא מחופים וכן (ישעיה סו כ) בצבים ובפרדים, עגלות מכוסות קרויות צבים: עַד בּוֹאָם כְּנֶגֶד קוֹמַת הָאוֹפַן, וְשָׁם נִמְשָׁכִין זֶה אֶל זֶה עַד שֶׁמְּכַסִּים אוֹתוֹ, זוֹלַת בְּאֶמְצָעוֹ לְמַעְלָה אֵינָן מְכַסִּין, אֲבָל יֵשׁ בָּהֶן נֶקֶב עָגֹל, רֹחַב עִגּוּלוֹ אַמָּה וָחֵצִי, וְהַכְּסוּי הַזֶּה נִקְרָא (לא) כּוֹתֶרֶת, וְהַנֶּקֶב שֶׁבּוֹ פִּי כוֹתֶרֶת, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר (שם) "וּפִיהָ עָגֹל מַעֲשֵׂה כֵן אַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה".

וּסְבִיב זֶה הַנֶּקֶב עוֹלָה מְחִיצָה בְּגֹבַהּ חֲצִי אַמָּה, זֶהוּ שֶׁאָמַר (לה) "וּבְרֹאשׁ הַמְּכוֹנָה חֲצִי הָאַמָּה קוֹמָה עָגֹל סָבִיב". וּבְתוֹךְ הַמְּחִיצָה הַזֹּאת נִכְנָס וְנִתְחָב הַכַּן, שֶׁהוּא כְּלִי קִבּוּל הַמְקַבֵּל הַכִּיּוֹר, שֶׁהַכִּיּוֹר תָּחוּב בַּכַּן, וְהַכַּן בְּתוֹךְ מְחִיצָה זוֹ שֶׁעַל הָעֲגָלָה. וְהַכַּן בַּתַּחְתּוֹנָה הוּא עָגוֹל בַּחֲצִי אַמָּה כְּשִׁעוּר גֹּבַהּ הַמְּחִיצָה שֶׁעַל הַנֶּקֶב הֶעָגֹל שֶׁבַּמְּכוֹנָה לְמַעְלָה, וְעוֹלֶה הַכַּן עַל הַמְּחִיצָה הַזֹּאת אַמָּה, וְזֶה מַה שֶּׁכָּתוּב (לא) "וּפִיהוּ מִבֵּית לַכֹּתֶרֶת וָמַעְלָה בָּאַמָּה".

וּמֵעַתָּה יֵשׁ לָנוּ שָׁלֹשׁ אַמּוֹת קוֹמוֹת הַמְּכוֹנָה, שֶׁהָאוֹפַן אַמָּה וָחֵצִי, וְהַמְּחִיצָה הָעֲגָלָה חֲצִי אַמָּה, וְאַמָּה יוֹצֵא גֹּבַהּ הַכַּן מֵעָלֶיהָ, וְהָאַמָּה הַזֹּאת הִיא מְרֻבַּעַת, וְלוֹ אַרְבַּע כְּתֵפוֹת בְּאַרְבַּע פִּנּוֹתָיו. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר (לד) "וְאַרְבַּע כְּתֵפוֹת אֶל וְגוֹ' הַמְּכֹנָה הָאַחַת מִן הַמְּכֹנָה כְּתֵפֶיהָ", לְפִי שֶׁהַכִּיּוֹר הוּא לְמַטָּה בְּשִׁפּוּלוֹ מְשֻׁפָּע שֶׁיִּכָּנֵס לְתוֹךְ הַכַּן, וּכְדֵי שֶׁלֹּא יִפֹּל אֶל תּוֹכוֹ יוֹתֵר מִשִּׁעוּר הַנַּרְצָה לְכָךְ נַעֲשׂוּ אֵלּוּ הַכְּתֵפוֹת שֶׁיִּשָּׁאוּהוּ וְיִסָּבְלוּהוּ.